

РОЗДІЛ V

Професійна освіта

УДК 378.144

Надія Антонюк, Світлана Савчук
Луцький педагогічний коледж (м. Луцьк)

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито суть та основні парадигми педагогіки партнерства; зазначено перелік умов її реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти; розглянуто особливості та роль партнерської взаємодії для здобувачів освіти на різних етапах освоєння майбутньої професії.

Ключові слова: педагогіка партнерства, співробітництво, діалог, умови реалізації, освітній процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна освіта переживає період переосмислення і відмов від певних традиційних підходів і концепцій. Педагогічна діяльність видозмінюється з точки зору інновацій. Ці зміни зачіпають, насамперед, цілі, зміст, методи, технології, форми організації, навчально-методичне забезпечення, систему управління і контролю за навчально-пізнавальним процесом в закладі освіти, а також стилі педагогічної діяльності, організацію ідеологічної і виховної роботи. Інновації в системі освіти підвищують ефективність освітнього процесу, оскільки, відповідають вимогам часу, дозволяючи формувати необхідні професійні компетентності. Аналіз сучасного стану питань підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти дозволяє зробити узагальнення про те, що в даний час сформувалися кілька яскраво виражених протиріч [13]:

- між новими вимогами до підготовки фахівця і неякісною організацією освітнього процесу в системі вищої професійної освіти;
- між значним інтересом, сформованим в сучасній науці до питань формування конкурентоспроможної особистості і відсутністю розроблених методик і технологій формування необхідних компетентностей та ін.

Таким чином, перед сучасною педагогікою і психологією освіти назріла актуальна проблема пошуку нових методологічних шляхів та умов організації підготовки майбутніх фахівців[3]. Чільне місце серед яких займає педагогіка партнерства (Cooperative Learning) як специфічна організація освітнього процесу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості та умови реалізації педагогіки партнерства, її вплив на підготовку та становлення майбутніх фахівців у закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Педагогіка партнерства є одним із всеосяжних педагогічних понять 19-20 ст. В поглядах та ідеях видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів, таких як К.Ушинський, Н. Пирогов, С.Шацький, В. Сухомлинський, А. Макаренко, Я. Корчак, К. Роджерс, Е. Берн та ін., вона трактується як педагогіка співробітництва, особистісна взаємодія вчителя і учня, самостійна активність учня як суб'єкта освітнього процесу; гуманізація педагогічного процесу.

Автором ідеї педагогіки партнерства (співробітництва) та її головним натхненником був педагог С. Соловейчик, у працях якого навчання та виховання трактувалось, не як вплив вихователя на дитину, а як відкритий діалог між педагогом і учнем. Педагогіка партнерства на думку автора ідеї повинна була об'єднати педагогів з різними підходами до

виховання і навчання, для яких було єдиним прагнення до гуманізації системи освіти і створення альтернативи застарілій офіційній педагогіці [10].

На основі педагогіки співпраці, партнерства побудована педагогічна діяльність і творчість педагогів-новаторів Ш. Амонашвілі, І. Волкова, Є. Ільїна, В. Шаталова. Вони її розглядали як співробітництво між вчителем та учнем, де учень – добровільний і зацікавлений соратник, одноступенець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати [1]. Суб'єкт-учитель і суб'єкт-учень повинні діяти разом, бути співтоваришами, партнерами, скласти союз більш зрілого і досвідченішого з менш досвідченим, але таким, що володіє перевагами молодості. У взаємодії «учень-учень» партнерство як співучасть є однією з форм реалізації співпраці разом із співдружністю, співпереживанням, співтворчістю, співуправлінням [14].

Значну увагу питанням партнерства в педагогічному процесі приділяє Д. Узнадзе. Автор підкреслював високу роль особистості педагога в організації педагогічного співробітництва [12]. Дані ідеї отримали підтримку в працях Л. Занкова, який відзначає, що саме дружні відносини між педагогом та здобувачами створюють внутрішнє спонукання до навчання.

На думку Л. Виготського, психічні функції, які виникають в процесі співпраці, більш ефективно розвиваються, оскільки спочатку всі психічні функції існують як форма взаємодії між людьми і тільки потім як повністю внутрішній процес [2].

У міру того, як спілкування починає займати значне місце в структурі педагогічної діяльності, поняття «партнер» і «партнерство» стають звичними педагогічними термінами. Так, Н. Старовойтенко, розглядаючи питання про зміст і специфіку спілкування, пропонує вважати партнерство однією з умов оптимального спілкування в педагогічній діяльності [11].

В даний час «педагогіка партнерства» розглядається як розвиваюча спільна діяльність здобувачів і педагогів, в контексті усвідомленої спільності цілей [5]. Класична педагогіка, визначаючи змістову сторону співпраці, забарвлює її емоційно за допомогою таких понять як радість пізнання, дружба, довіра, батьківська турбота і т. п. Це складові характеристики процесу співпраці.

Виклад основного матеріалу. Сучасні педагогічні інновації, що використовуються у вищій школі, покликані забезпечити, перш за все, становлення успішної і компетентної в професійній сфері особистості. Для того щоб підготувати високопрофесійних фахівців, здатних самостійно аналізувати різноманітну інформацію, освоювати нові знання і вести пошук шляхів вирішення складних проблем, необхідні нові підходи до процесу навчання, що спираються на створення у здобувачів високого рівня мотивації і активної творчої участі в освітньому процесі [9].

Кожен педагог, щоб відчувати себе впевнено на ринку освітніх послуг, на думку І. Підласого, повинен володіти, щонайменше, трьома технологіями:

- предметно-орієнтованою;
- особистісно-орієнтованою;
- педагогікою партнерства [8].

З точки зору інновації освітньої системи особливо важливим є партнерство: чим вищий рівень його організації, тим ефективніший педагогічний процес. Власне, інновації знаходять своє відображення не лише в розробці і введенні нових освітніх технологій, але і в нових способах встановлення відносин між учасниками освітнього процесу, побудованих на партнерстві та співпраці.

Широкий прикладний аспект педагогіка партнерства має в шкільній освіті, проте її використання доцільне і в закладах вищої освіти. Педагогічне співробітництво повинно змінити авторитарну спрямованість викладання у вищій школі. Звична ретранслятивна функція викладача-лектора з жорсткими вимогами, всеосяжним контролем, придушенням ініціативи і самостійності мислення студентів вже не відповідають запитам нового освітнього стандарту. Побудова і проведення навчальних занять слід здійснювати з опорою на спільну творчу діяльність педагога та здобувачів освіти, в основі якої закладена «педагогіка партнерства» [13].

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості [1].

В основі педагогіки партнерства покладені такі принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [7].

Стосовно вищої школи педагогіка партнерства передбачає співробітництво викладача і студентів, що дозволяє розкривати і формувати творчі здібності здобувачів освіти, стимулювати їх пізнавальну активність, розвивати громадянську самосвідомість і здатність до соціальної творчості, усвідомлену вимогливість кожного до себе і один до одного.

Діяльність учасників освітнього процесу на основі співробітництва передбачає ідентифікацію, як адаптацію особистості до соціуму за допомогою засвоєння нею соціальної ролі партнера і автономність, як становлення індивідуальності завдяки розвитку здібностей, що забезпечують успішне оволодіння різними видами діяльності і спілкування. Вміння будувати стосунки на основі поєднання цих двох цінностей веде до спільної навчальної діяльності, дружньої взаємодії викладача і здобувачів як автономних осіб, що працюють над досягненням спільних цілей, маючи право на своєрідність, неповторність, на самостійність у виборі освітньої траєкторії. Отже, термін «партнерство» для викладача і студента пов'язаний з самовизначенням у спільній діяльності, усвідомленням самоцінності та цінності іншого [5].

Таким чином основними парадигмами педагогіки партнерства є:

- становлення людини, її духовності, індивідуальності, її самотворення, самопрограмування;
- розвиток здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- оволодіння знаннями з обраної спеціальності, та формування необхідних професійних компетентностей;

- розвиток спроможності приймати самостійні рішення;
- розвиток емоційного інтелекту;
- зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я [7].

Партнерство як інноваційна форма взаємодії значно трансформує процес навчання, кардинально змінюючи діяльність основних суб'єктів освіти: акцент робиться на «Я – участь» з боку здобувача освіти і на особистісне сприяння з боку викладача з метою коригування і стимулювання діяльності студента. Це відбувається завдяки перегляду ролі викладача в навчальному процесі і визначенню його як партнера в навчанні, що поділяє зі студентами право здійснювати вибір [9].

Для реалізації в практику освітнього процесу «педагогіки партнерства» викладачу необхідно створити певні умови. До них відносяться наступні.

1) *Міжособистісна, а не формально-рольова взаємодія.* Джерела формалізму в закладі освіти закладені в традиційній організації і рольовому розподілі процесу навчання. Тому, першою передумовою здійснення партнерських діалогічних відносин виступає зміна психологічних позицій педагога і здобувачів, зміна авторитарного стилю спілкування на демократичний.

2) *Створення психологічної атмосфери взаємної поваги і моральної рівності.* Атмосфера взаємної поваги і моральної рівності дуже важлива для ефективного діалогу. Педагог, готуючись до дискусії, зобов'язаний заздалегідь припускати «ефект взаємного навчання», можливість зміни своєї точки зору в ході діалогу. Відсутність такої установки виявляється в роздратуванні під час обговорення чужих думок, у нетерпимості до альтернативної точки зору, у бажанні скоріше сформулювати «правильну» відповідь замість того, щоб виявити різні позиції учасників діалогу, проблематизувати обговорення [1].

Для діалогічного «включення» у процес навчання має значення навіть інтер'єр заняття. Так, позиція викладача «за кафедрою» налаштовує до авторитарності і монологу. Тому психологи рекомендують змінити традиційний «рядний» інтер'єр «круговим, півколом, подвійним кільцем» тощо.

3) *Оптимальний підбір навчально-методичного апарату.* Широке застосування у освітньому процесі педагогічних засобів, що спонукають студентів до активної пізнавальної діяльності, збуджують і підтримують інтерес і позитивну мотивацію до навчання: евристичні

бесіди, «продуктивні» питання, творчі, дослідницькі завдання, ситуації «незакінченості» думки, інтерактивні форми і методи організації та проведення занять тощо. Використання таких форм і методів контролю, які стимулюють навчання без примусу; застосування методів самоконтролю і самоаналізу студентами своїх навчальних успіхів.

4) *Діалог як форма творчої діяльності*. Здатність педагога організувати спілкування є основою продуктивної, творчої діяльності. Спілкування стимулює творчий процес. Дослідники, не без підстав, вважають, що 99% конструктивних ідей виникають при контакті з думками інших людей, а решта (1%) – це ідеї, народжені у хвилини натхнення. Повноцінне педагогічне спілкування забезпечує обмін інформацією і співпереживання, пізнання особистості і самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставленнями реалізує комунікативний аспект спілкування, пізнання особистості і самоутвердження – перцептивний, а організація взаємодії – інтерактивний. Орієнтація на таке спілкування дає змогу викладачу організувати взаємодію на заняттях і поза ними як цілісний процес: не обмежуватися плануванням лише інформаційної функції, а й створенням умов для обміну ставленнями, переживаннями; допомагати кожному студенту гідно самоутвердитися в колективі, забезпечуючи співробітництво і співтворчість у групі. Саме тому, педагогу потрібно допомогти кожному студенту стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей, тобто забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічної взаємодії, а, значить, і розвиток творчості [6].

5) *Усунення психофізіологічних «бар'єрів» діалогічного спілкування*, таких як розділення в просторі, замкнутість партнерів, упередження, недовіра, відсутність почуття гумору, самовдоволення, неясність цілей, відсутність навичок соціального контакту, не вміння організувати колективну взаємодію тощо.

6) *Створення емоційного фону навчання*, що характеризується дружньою участю, емоційною емпатійністю, увагою до співрозмовника. Сама ідея посилення емоційності навчання, переваги позитивних емоцій у творчій діяльності пояснюється тим фактом, що в цих умовах найбільш ефективно функціонує мозок. Позитивні емоції в навчальному процесі інтенсифікують розумові процеси, здатні зняти інтелектуальні і психічні перевантаження, забезпечують впевненість у власних силах, в можливості досягнення успіху [1].

Для створення сприятливого емоційного мікроклімату під час занять, доцільно використовувати такі прийоми формування позитивних емоцій як: створення творчого середовища на заняттях; зміна інтонації; використання міміки та жестів; піднесеність настрою; схвалення дій; створення атмосфери розкнутості, доброзичливості тощо.

Даний перелік умов, що забезпечують партнерську взаємодію в освітньому процесі, звичайно не є вичерпним. Адже кожен педагог сильний своїми підходами, стилями, методами навчання. Однаково сильних у всьому немає. Лише того викладача можна назвати майстром, який до могутності класичних методик додав свій особистий досвід [5].

Формування педагогіки партнерства як освітньої системи має ряд труднощів, пов'язаних з відсутністю сформованих якостей і умінь учасників освітнього процесу. Тому, питання реалізації даного аспекту пов'язані з необхідністю, по перше, формувати особистісні професійні якості і компетенції педагогів, по друге, організувати умови освітнього середовища і системи навчання, що дозволяють реалізувати ідеї педагогіки партнерства [13].

Реалізація ідей партнерської педагогіки має також певні особливості стосовно часових періодів процесу навчання студентів. У перші місяці навчання відбувається взаємне знайомство, формується колектив, здобувачі освіти починають освоювати нові умови закладу, правила та вимоги, новий режимом навчання і роботи. В даний період особливо-важлива роль належить куратору академічної групи, який повинен допомогти адаптуватися першокурсникам до освітнього процесу. Орієнтація виховної роботи на педагогічне партнерство сприяє скороченню періоду адаптації колишніх випускників шкіл до особливостей навчання у ЗВО. У зв'язку з цим в педагогічному спілкуванні зі студентами групи потрібно проявляти максимальну гнучкість, тактовність, емоційну врівноваженість, почуття причетності до потреб першокурсників, володіти навичками організатора і стилем легкого неформального

спілкування. На жаль, багато викладачів ставляться формально до ролі куратора, вбачаючи своїм головним завданням лише ознайомлення студентів з правилами внутрішнього розпорядку закладу освіти та проведення контролюючих заходів щодо їх виконання [9].

Крім того, в перші місяці навчання провідну роль в організації освітнього процесу відіграє педагог, який стимулює учасників до співпраці і часто блокує звичні способи і позиції студентів як об'єктів навчально-пізнавального процесу. На цьому етапі взаємодії можуть знадобитися додаткові заняття, спрямовані на організацію комунікативно-діяльнісного підходу та усвідомлення студентами власної позиції, прийняття відповідальності за процес навчання. Партнерство вимагає особливого педагогічного такту й обережності [13].

В подальшому, на «середньому» етапі навчання, у здобувачів освіти розвивається самостійність мислення, формуються програмні компетентності, власна точка зору; вони особливо схильні до участі в різного роду об'єднаннях, гуртках, високо цінують дружбу, товариство, справедливість. Даний період найбільш сприятливий для формування колективізму, і співпраця викладача зі студентами, в цілому може бути виключно плідною, за умови партнерської взаємодії.

На завершальному етапі освоєння професії в студентів завершується формування фахових компетентностей, професійних інтересів. Переважає не механічне, а осмислене критичне засвоєння знань, більш цілеспрямоване відпрацювання професійних умінь. На цьому етапі навчання найбільш розумним є поєднання партнерства з наданням студентам значної свободи і самостійності у вирішенні окремих проблем і пошуку інформації [13].

Для оптимальної реалізації ідей педагогіки партнерства у закладі вищої освіти, необхідна узгоджена взаємодія педагогічного колективу, який прийняв і впроваджував би її ідеї. «Педагогіка партнерства» в такому колективі повинна розглядатися як найважливіший принцип міжпредметних зав'язків [8].

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, педагогічне партнерство доцільно вважати однією із пріоритетних технологій побудови освітнього процесу у вищій школі. Звичайно, існують певні нюанси в реалізації даного підходу в рамках сучасної системи вищої освіти. Перш за все, це не достатня внутрішня воля викладача, відсутність необхідних морально-комунікативних особистісних якостей та несформована готовність самих студентів до суб'єктної позиції в навчанні [5]

Кожен учасник освітнього процесу повинен впроваджувати в свою особисту практику елементи педагогіки партнерства, яка стане основою для формування професійних компетенцій і дозволять не тільки говорити про якість підготовки фахівців, а й досягати значних результатів у вирішенні професійних завдань.

Джерела та література

1. Амонашвілі Ш.А. Роздуми про гуманну педагогіку. Москва: Видавничий Дім Шалви Амонашвілі, 1995. 496 с.
2. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. Москва: Педагогіка, 1991. 480 с.
3. Дяченко В.К. Співробітництво в навчанні: про колективний спосіб навчальної роботи. Москва: Просвіта, 1991. 198 с.
4. Зимова І.А. Педагогічна психологія. Харків: Логос, 2009. 358 с.
5. Калошин В.Ф. Співробітництво – головна стратегія виховання, або як зробити виховання ефективним. Харків: Вид. група «Основа», 2016. 144 с.
6. Лисенкова С.М. Коли вчитися легко. Мінськ: Просвіта, 1990. 176 с.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
8. Підласий І.П. Спільна дія. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 224 с. (Серія «Адміністратору школи»).
9. Прилуцька С.В. Педагогіка партнерства: досвід введення у вищій школі. Педагогічні інновації: традиції, досвід, перспективи: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф., Вітебськ, 12-13 травня 2011 р. С. 121-123.
10. Соловейчик С.Л. Педагогіка для всіх: Книга для майбутніх батьків. Москва: Дит. Літ., 1989. 367 с.
11. Старовойтенко Н. Основи психології та педагогіки: теорія і практика. Черкаси: ЧДТУ, 2005. 216 с.
12. Узнадзе Д.М. Мотиви інтересів до навчальних предметів. Праці Тбіл. Держ. ун-ту. 1966. № 9-10. С. 1-13.
13. Холковська І.Л. Партнерство як інноваційна форма діалогічної взаємодії викладача і студентів – майбутніх менеджерів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, № 55, 2018 С. 134-141
14. Шаталов В.Ф. Куди поділись трійки. Із досвіду роботи шкіл Донецька. Харків: Педагогіка, 1980. 134 с. (Передовий педагогічний досвід).

References

1. Amonashvili Sh.A. Reflections on humane pedagogy. Moscow: Shalwa Amonashvili Publishing House, 1995. 496 p.
2. Vygotsky LS Educational psychology. Moscow: Pedagogy, 1991. 480 p.
3. Dyachenko VK Collaboration in learning: a collective way of learning. Moscow: Enlightenment, 1991. 198 p.
4. Winter IA Educational psychology. Kharkiv: Logos, 2009. 358 p.
5. Kaloshin VF Collaboration is the main education strategy, or how to make education effective. Kharkov: View. Basics Group, 2016. 144 p.
6. Lysenkova SM When to learn easily. Minsk: Enlightenment, 1990. 176 p.
7. The New Ukrainian School: Teacher Advisor / Total. ed. N.M. Bibik. Kyiv: Letter LTD, 2018. 160 p.
8. Podlasy IP Joint action. Kharkov: View. The Basis Group, 2012. 224 p. (School Administrator Series).
9. Prylutska SV Partnership pedagogy: the experience of college entry. Pedagogical Innovations: Traditions, Experience, Perspectives: Materials of II International Scientific Practice. Conf., Vitebsk, May 12-13, 2011. p. 121-123.
10. Soloveychik SL Pedagogy for all: A book for expectant parents. Moscow: Diet. Lit., 1989. 367 p.
11. Starovoitenko N. Fundamentals of psychology and pedagogy: theory and practice. Cherkasy: CSTU, 2005. 216 p.
12. Afterwards D.M. Motives of interest in educational subjects. Against Tbil. The state. un-tu. 1966. № 9-10. Pp. 1-13.
13. Holkovskaya IL Partnership as an innovative form of dialogic interaction between teacher and student - future managers. Scientific notes of Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubynsky. Series: Pedagogy and Psychology, No. 55, 2018 pp. 134-141
14. Shatalov VF Where the three went. From the experience of Donetsk schools. Kharkiv: Pedagogy, 1980. 134 p. (Good pedagogical experience).

Antoniuk Nadia, Savchuk Svitlana. Partnership pedagogy as an integral part of specialist training in higher education. The article reveals the essence and main paradigms of partnership pedagogy; the list of conditions for its realization in the educational process of the institution of higher education is specified; The features and role of partnerships for educational recipients at different stages of future profession development are considered.

Key words: partnership pedagogy, cooperation, dialogue, conditions of realization, educational process.

УДК 378.016

Валентина Вітюк

*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)*

ГОТОВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті описано питання готовності майбутніх учителів початкової школи до формування та вдосконалення правописної компетентності у контексті сучасних соціокультурних викликів та вимог Нової української школи. Автор статті наголошує, що виклики сучасного суспільства передбачають підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців, які не тільки досконало володіють технологією власної професії, а й компетентно використовують мовні ресурси для міжособистісної взаємодії у професійно-виробничих ситуаціях. У науково-методичній розвідці визначено готовність як психологічний стан, соціально-ціннісну та мотиваційно-дієву якість особистості, інтегрований результат лінгвістичної та лінгводидактичної освіти й самоосвіти, що забезпечує ефективний результат підготовки фахівця сучасного вишу. Охарактеризовано показники готовності студентів до формування та вдосконалення правописної компетентності, які виявляють себе в різноманітних поєднаннях і взаємозв'язках. Зміст готовності студентів акумулювано в професіограмі У статті презентовано професіограму формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що відображає індивідуально-психологічні особливості особистості, професійно-педагогічні характеристики та ключові вимоги до правописної грамотності, які в цілому є основою для лінгводидактичної зорієнтованості майбутнього вчителя Нової української школи. Запропоновано структуру правописної готовності, яка включає особистісний компонент, знанневий (когнітивний) компонент, праксеологічний (діяльнісний) компонент та синергетичний компонент. Автор статті акцентує увагу на змінах у Новій українській школі, які спонукають до пошуку продуктивних шляхів підвищення якості вищої освіти, зокрема, до підготовки майбутніх учителів початкової школи, що забезпечать належний розвиток покоління нової генерації XXI століття – покоління «Альфа».

Ключові слова: готовність, правописна компетентність, графіка, каліграфія, орфографія, пунктуація української мови.